

Samipaşazade Sezai'nin “Kediler” hikâyesi üzerine bir yazınsal göstergebilim çözümlemesi

[A Literary Semiotic Analysis of Samipaşazade Sezai's Short Story “Kediler”]

[Une analyse sémiotique littéraire de la nouvelle “Kediler” de Samipaşazade Sezai]

Ali İlkan İZGİ*, Özlem ASLAN**

Geliş Tarihi/ Received: 27.10.2025 Kabul Tarihi/ Accepted: 28.11.2025 Yayın Tarihi/ Published: 31.12.2025 Makale Türü/ Article Type: Araştırma makalesi/ Research article

Özet

Türk yazınında modern öykücülüğün öncülerinden biri olarak kabul edilen Samipaşazade Sezai, özellikle *Küçük Şeyler* adlı yapıtıyla bireyin iç dünyasına yönelen, gündelik yaşamın sıradan görünen olgularını edebî bir üslupla yansıtan kısa hikâyeler kaleme almıştır. Bu çalışmanın temel amacı, *Küçük Şeyler* anlatısında yer alan “Kediler” hikâyesini yazınsal göstergebilim kuramı çerçevesinde çözümleyerek metnin çok katmanlı anlam evrenini ortaya koymaktır. Çalışmada göstergebilim yalnızca bir yöntem olarak değil; metnin biçimsel, estetik ve kültürel boyutlarını görünür kılan, okuyucuyu çözümleme sürecine aktif biçimde dâhil eden bir kuramsal yaklaşım olarak benimsenmiştir. Bu doğrultuda araştırma nesnesinin betisel, anlatısal ve izleksel anlam düzeyleri ayrı ayrı incelenmiş ve metnin anlam evreninin nasıl oluştuğu ortaya çıkarılmıştır. Bu süreçte “Kediler” hikâyesi, kendi içerisinde bağımsız birer anlam evreni olarak ele alınmış; karakterlerin tematik rolleri ile olay örgüsü, zaman ve uzam ilişkileri yazınsal göstergebilim bağlamında değerlendirilmiştir. Sonuç olarak bu çalışma, *Küçük Şeyler* anlatısını Türk öykücülüğünün modernleşme sürecindeki yerini belirginleştiren bir inceleme olarak öne çıkarmaktadır. Bununla birlikte çözümleme, yazınsal göstergebilim yönteminin edebî metin çözümlemelerine uygulanışını örnekleyerek alana hem kuramsal hem de uygulamalı düzeyde katkıda bulunmaktadır. Çözümlemeler sonucunda, “Kediler” hikâyesinin çok katmanlı bir yapı sergilediği; betisel, anlatısal ve izleksel düzeylerde gerçekleştirilen çözümlemeler aracılığıyla metnin derin anlam katmanlarının ortaya çıkarıldığı saptanmıştır. Ayrıca Samipaşazade Sezai'nin gündelik hayatın sıradan görünen unsurlarını simgesel bir üslupla işleyerek bireyin iç dünyasını görünür kıldığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göstergebilim, yazınsal göstergebilim, Samipaşazade Sezai, *Küçük Şeyler*, Kediler, Türk öykücülüğü

Abstract

Recognized as one of the pioneers of modern storytelling in Turkish literature, Samipaşazade Sezai, especially with his work *Küçük Şeyler* (*Little Things*), wrote short stories that reflect the individual's inner world and the seemingly ordinary phenomena of daily life through an artistic style. The primary aim of this study is to analyze the short story “Kediler” within the framework of literary semiotics and to reveal the multilayered universe of meaning in the text. In this study, semiotics is not only approached as a method but also as a theoretical perspective that makes visible the formal, aesthetic, and cultural dimensions of the text while actively involving the reader in the process of interpretation. Accordingly, the descriptive, narrative, and thematic levels of meaning have been examined separately, and the formation of the universe of meaning in the text has been revealed. In this process, “Kediler” has been treated as an independent universe of meaning; the thematic roles of the characters, together with the relations of time and space, have been evaluated in the context of literary semiotics. As a result, this study highlights *Küçük Şeyler* as an analysis that clarifies its position in the modernization

***Sorumlu Yazar:** Ali İlkan İZGİ, Philipps Marburg Üniversitesi, Yabancı Diller ve Kültürler Fakültesi, Kuzey Amerika Çalışmaları Yüksek Lisans Programı, Almanya, ilkan3313@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0002-8093-6433>.

** Özlem ASLAN, Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Türkiye, ozlemaslan612@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0002-2161-3319>.

process of Turkish short story writing. At the same time, the analysis contributes both theoretically and practically to the application of literary semiotic methods in the study of literary texts. The analyses revealed that the story “Kediler” has a multi-layered structure; through analyses conducted at the descriptive, narrative, and thematic levels, the deeper layers of meaning in the text were uncovered. It was also determined that Samipaşazade Sezai rendered the individual’s inner world visible by treating the seemingly ordinary elements of everyday life in a symbolic style.

Keywords: Semiotics, literary semiotics, Samipaşazade Sezai, Küçük Şeyler, Kediler, Turkish storytelling

Résumé

Considéré comme l’un des pionniers de la nouvelle moderne dans la littérature turque, Samipaşazade Sezai compose, dans son œuvre *Küçük Şeyler*, des récits courts qui se tournent vers le monde intérieur de l’individu et reflètent les aspects apparemment ordinaires de la vie quotidienne avec un style littéraire. L’objectif principal de cette étude est d’analyser la nouvelle “Kediler” dans le cadre de la sémiotique littéraire et de mettre en évidence l’univers pluriel et complexe de significations présent dans le texte. Dans cette recherche, la sémiotique n’est pas seulement envisagée comme une méthode, mais également comme une approche théorique qui rend visibles les dimensions formelles, esthétiques et culturelles du texte, tout en impliquant activement le lecteur dans le processus interprétatif. En conséquence, les niveaux descriptif, narratif et thématique ont été examinés séparément, révélant ainsi la construction de l’univers de signification du récit. Dans ce processus, “Kediler” a été considéré comme un univers de sens indépendant; les rôles thématiques des personnages, ainsi que les relations entre temps et espace, ont été évalués dans le cadre de la sémiotique littéraire. En conclusion, cette étude met en lumière *Küçük Şeyler* comme une analyse qui clarifie sa place dans le processus de modernisation de la nouvelle turque. Parallèlement, l’analyse apporte une contribution à la fois théorique et pratique à l’application de la méthode sémiotique dans l’étude des textes littéraires. Les analyses ont révélé que le récit “Kediler” présente une structure à plusieurs niveaux; grâce à des analyses menées aux niveaux discursif, narratif et thématique, les niveaux de sens plus profonds du texte ont été mis au jour. Il a également été déterminé que Samipaşazade Sezai a rendu visible le monde intérieur de l’individu en traitant les éléments apparemment ordinaires de la vie quotidienne dans un style symbolique.

Mots-clés : Sémiotique, sémiotique littéraire, Samipaşazade Sezai, Küçük Şeyler, Kediler, nouvelle turque

1. Giriş

Göstergebilim, edebî metinleri yalnızca dilsel düzeyde değil; anlam, kültür ve insan davranışlarıyla ilişkili çok katmanlı yapılar olarak ele alan bir çözümleme alanıdır. Nitekim, göstergebilimin anlamla bağlantılı olarak geliştirdiği varsayımlar, metinlerden insan eylemlerine, uzamlardan kültürel öğelere kadar pek çok alana uygulanabilmektedir (Kıran, 1999, s. 93). Yazınsal göstergebilim bu yönüyle, disiplinler arası niteliği sayesinde hem dilbilimsel hem de toplumsal, kültürel ve felsefi boyutlarda yeni okuma olanakları sunar.

Göstergebilimin edebî metinlerdeki işlevi, yalnızca göstergelerin çözümlenmesiyle sınırlı değildir; aynı zamanda metin içindeki sistemleri ve bu sistemlerin anlam üretim süreçlerini görünür kılmaktır. Kalelioğlu’na göre (2017), “göstergebilim temel olarak sistem içindeki anlam oluşum sürecini ortaya çıkarmakla ilgilenir” (s. 170). Bu bakış açısıyla, her ne kadar *Küçük Şeyler*’deki öyküler birbirinden bağımsız görünse de her olayın kendi içerisinde işleyen bir sistemi vardır ve bu sistem içerisinde farklı anlamlar veya durumlar meydana gelir. A. J. Greimas’ın yaklaşımı, anlatılardaki anlam üretim sürecini çözümlemeye temel bir yöntem sunmaktadır. Ona göre anlam, yalnızca dilsel göstergelerin dizilişinden değil, bu göstergeler arasındaki ilişkiler ve dönüşümlerden doğar. Greimas, anlatılarda öznenin bir “değer nesnesi”ne ulaşmak için gerçekleştirdiği eylemleri ve bu süreçte karşılaştığı engelleri “anlam üretim süreci” olarak tanımlar. “Anlatı izlencesi, bir özne tarafından gerçekleştirilen ve bir başka özneyi etkileyen bir durum değişimidir” (Greimas & Courtés, 1979, s. 297). Bu süreç, anlatılarda dönüşüm ve değişim eksenini kurar. Bu doğrultuda, anlatı izlencesine yönelik yapılan tespitlerin somut ve bilimsel bir biçimde şemalandırılması sırasında kullanılan başlıca işaretler şunlardır: “Aİ: Anlatı izlencesi, Ö: Özne, N: Nesne, U: Bağlaşma,  : Ayrışma, →: Dönüşüm” (Yücel, 2005, s. 152). İşte bu noktada, söz konusu anlamların incelenmesi ve açığa çıkarılması edebî eserlerde yazınsal göstergebilim aracılığıyla mümkün hâle gelmektedir. Bu çalışmada da özellikle *Küçük Şeyler*’de yer alan “Kediler” anlatısı, sahip olduğu çok katmanlı yapı sayesinde yazınsal göstergebilim bağlamında incelenecek ve derin anlam katmanları ortaya çıkarılacaktır.

Göstergebilime, anlambilim açısından da bakmak mümkündür. Anlambilim, dil yapılarının ve insan zihninde oluşan görüntülerin yüzey yapıda yer alma biçimlerini inceleyen bir bilim dalıdır (İşeri, 2017, s. 28). Bu bağlamda, anlambilim yüzeyde belirgin göstergelerin anlamını çözümlemeye yönelirken göstergebilim, görünenin ötesine geçerek daha derin anlam katmanlarına ulaşmaya çalışır. “Bir müzik notasından tabloya, reklam afişinden kültüre özgü davranışlara, sinema filminden tiyatro gösterilerine, şiirden romana kadar metinler çeşitlilik göstermektedir. Metinler, göstergelerin sistematik olarak çözümlenerek derin anlam yüzeyine ulaşmasını sağlamaktadır. Görünen anlamın dışındaki anlama odaklanan göstergebilim, anlamı parçalara ayırır. Mitler, metaforlar ve kodlar aracılığıyla anlamı tekrar inşa eder” (Civelek, 2020, s. 772). Bu nedenle yazınsal göstergebilim, metinlerdeki yüzeysel anlamların ötesine geçerek mitlerden metaforlara uzanan çok katmanlı bir çözümleme imkânı sunar.

Bir metni alımlamak, yalnızca satırların ardında yazanı çözmek değil, aynı zamanda okurun katılımıyla gerçekleşen dinamik bir süreçtir. Wolfgang Iser’in (1995) de belirttiği gibi, *okuma edimi* bir süreçtir ve iletişimin unsurları arasında kaynak

metin, alıcı ise okurdur (s. 12). Bu açıdan bakıldığında, metin ve okur arasında kurulan bu etkileşim, anlamın yeniden üretimine imkân tanır.

Okuma, bireyin metindeki bilgileri kendi yaşantı ve bilgileriyle eşleştirerek yeniden anlamlandırdığı bir deneyimdir. Kod çözmeyle başlayan bu deneyimin temel gayesi anlama ve anlamlandırmadır (Özdemir & Kiroğlu, 2019). Okuma sürecinde bellektekileri sıralama, okuduğunu anlama sürecinde ise var olan bilgilerle okunulan metni bütünleştirerek yeniden yapılandırma, bu bilgileri sıralama ve düzenleme işlemleri gerçekleştirilir (Günay, 2008).

Bir eseri okumak, tekdüze bir eylem değildir; “hangi yapıda, biçimde ya da durumda olursa olsun, kendi bağlamı ve tutarlılığı içindeki bir metinde, sözcüklerin ya da tümcelerın bir arada bulunmasıyla oluşan anlamı keşfetmek ve ortaya koymak için göstergeler dizgesini gözlemllemek; dizgeleri birbiriyle ilişkilendirerek sözcük anlamının ötesinde bir anlam bulmak, yani anlamlandırmak demektir” (Günay, 2004, s. 23). Bu nedenle göstergebilimsel okuma, her okuru yalnızca pasif bir alıcı değil, anlamın yeniden üretimine katılan etkin/aktif birer özne konumuna taşımaktadır.

Bir metni alımlama ve okuma sürecinin karmaşık, çok değişkenli ve gelişimsel bir yapıya sahip olduğu bilinmektedir. Ön bilgiler, ses farkındalığı, kelime bilgisi, okurun dünyaya ilişkin birikimleri, bilişsel stratejiler, anlamayı izleme, okuma amacı, akıcı okuma, çözümleme becerileri ve okuma motivasyonu bu sürecin kritik bileşenleridir (Çetinkaya, Ateş & Yıldırım, 2013). Bu değişkenler göz önünde bulundurulduğunda, okuduğunu anlama becerisinin bütün disiplinlerin öğretiminde kilit bir pozisyonda olduğu görülmektedir (Güneş, 2007).

Okuma ediminin bu çok katmanlı yapısı, yalnızca bireysel anlamlandırma sürecini değil, aynı zamanda edebî türlerin tarihsel dönüşümünü de kavramamıza imkân tanır. Bu bağlamda, Türk yazınında anlatma esasına bağlı metinlerin uzun süre “hikâye” kavramıyla açıklanması ve Tanzimat döneminde Batı yazınından yapılan tercümelerle bu geleneğin kırılması, modern öykücülüğe geçişin önemli bir göstergesi olmuştur.

Türk yazınında anlatma esasına bağlı metinlerin tamamı uzun süre “hikâye” kavramıyla açıklanmıştır. “Anlatma esasına bağlı metinlerin tamamı ‘hikâye’ kelimesi ile izah edilir. Bu gelenek Tanzimat döneminde Batı yazınından yapılan tercümeler ile bozulur. Hikâye ‘gerçek ya da tasarlanmış olayları ve durumları’ anlatan edebî bir tür halini alır” (Kozlu, 2020, s. 4039). Bu dönüşüm, yalnızca biçimsel bir yenilenme değil, aynı zamanda bireyin ve gündelik yaşamın da edebî metinlerde görünür olmasını sağlamıştır. Nitekim, “hikâyeciliğimizin dönüm noktalarından biri, Sami Paşazade Sezai’nin 1892’de yayımlanan *Küçük Şeyler* adlı kitabıdır. Sekiz kısa hikâyeden oluşan bu eser, modern Türk öyküsünün ilk örneğidir” (Canbaz, 2000, s. 91). *Küçük Şeyler* gerek bireyin iç dünyasına yönelişi gerekse gündelik hayatın sıradan görünen ayrıntılarını estetik bir üslupla işlemeyle Türk öykücülüğünün modernleşme sürecinde önemli bir eşik olmuştur.

Türk öykücülüğünde göstergebilimsel bir okumanın önemi de tam da bu noktada ortaya çıkmaktadır: Çünkü her edebî metin ister bir öykü ister roman ya da anı olsun kendi içerisinde bir olay örgüsüne, bir neden-sonuç ilişkisine ve verilmek istenen bir mesaja sahiptir. Bu mesajlar ve anlamlar, her okur tarafından farklı biçimlerde alımlanmakta ve bireysel deneyimlerle yeniden yorumlanmaktadır. Her olay örgüsünde olduğu gibi, farklı gelişmeler, olası sonuçlar ve muhtemel anlamlar da metnin bünyesinde saklıdır; işte bu nedenle yazınsal göstergebilim, metinleri tek bir yoruma indirgemek yerine, çoklu okumaların ve farklı anlamlandırma biçimlerinin önünü açan bir yöntem olarak önem kazanmaktadır.

Bu çoklu okuma olanağı, okur ile metin arasındaki etkileşim sayesinde gerçekleşir. Nilüfer Kuruyazıcı’ya göre (2012) “yazınsal bir metnin anlamlandırılmasının, okurun kendi dünyasıyla metnin sunduğu dünya arasında kurduğu bağlar üzerinden şekillendiğini belirtir; okur, metindeki boşlukları kendi alımlama koşulları doğrultusunda doldurarak metni yeniden kurmaktadır” (s. 14). Metnin sunduğu anlam evreni ile okurun yaşantıları arasındaki mesafe kimi zaman anlamlandırmayı güçleştirebilse de aynı zamanda okura yeni anlam kapıları açarak metni daha çekici ve yorumlanabilir kılar. Bu nedenle yazınsal göstergebilim, metnin yalnızca yapısal düzenini değil, okurun metinle kurduğu bu etkileşimsel ilişkinin de altını çizerek anlamın metinde “hazır bulunan” değil okur tarafından yeniden üretilen dinamik bir süreç olduğunu ortaya koyar.

2. Samipaşazade Sezai’nin “Küçük Şeyler” anlatısı

Samipaşazade Sezai, 1859 yılında dünyaya gelmiş ve 26 Nisan 1936’da İstanbul’da vefat etmiştir. Tanzimat döneminin ikinci kuşağı içerisinde önemli bir yere sahip olan yazar, Türk yazınının ilk gerçekçi romanı olarak kabul edilen *Sergüzeşt*’in yanı sıra, 1892 yılında kaleme aldığı *Küçük Şeyler* adlı eseriyle de modern Türk öykücülüğünün kurucuları arasında anılmaktadır. Mehmet Törenek’e göre, “yazar bu ilk öykü kitabında mekânı realist bir bakış açısıyla ele almakla beraber, mekânın sunuluşunda kimi zaman komiği, kimi zaman da romantizmi öne çıkarır” (1998, s. 142). Bu yaklaşım, göstergebilimsel açıdan değerlendirildiğinde, metnin yalnızca yüzeysel anlatımına değil; aynı zamanda uzamın simgesel, estetik ve çok katmanlı işlevine de işaret etmektedir.

Halit Ziya’nın övgüyle bahsettiği ve en çok etkilendiği yazarlar arasında gösterilen Samipaşazade Sezai, özellikle öykü türünde verdiği eserleriyle Batılı tarzda Türk öyküsünün önünü açmıştır. “1891’de *Küçük Şeyler*’de, 1898’de *Rumûzü’l-Edeb*’de topladığı ve 1925–1934 yılları arasında çeşitli dergilerde yayımladığı öyküleriyle Batılı anlamda bu türün gelişmesine önemli katkılar sağlar” (Özgün, 2020, s. 79). Bu üretkenliği, dönemin edebî iklimi içerisinde yalnızca bireyin iç dünyasını değil, toplumsal ilişkileri ve gündelik yaşamın ayrıntılarını da yazınsal bir düzlemde görünür kılma çabasını

ortaya koymaktadır. Yaygın kabule göre, Samipaşazade Sezai'nin *Küçük Şeyler* adlı kitabıyla başlatılan modern Türk öykücülüğü, kısa süre içinde Halid Ziya Uşaklıgil, Ömer Seyfettin ve Refik Halid Karay gibi önemli öykücüler yetiştirmiştir (Can, 2023, s. 403).

Küçük Şeyler anlatısı, birbirinden bağımsız altı kısa öyküden oluşmaktadır. Bu öyküler sırasıyla “Bu Büyük Adam Kimdir?”, “Hiç”, “Kediler”, “İki Yüz Elli Kuruşa Bir Asır”, “Düğün” ve “Pandomima”dır. Ayrıca Alphonse Daudet'den çevrilen “Arlezyalı” adlı bir hikâye ile sonradan eklenen, mensure olarak nitelenebilecek türde yazılmış “Bir Kitâbe-i Sengi Mezâr”¹ adlı metin de bu eserde yer alır. Kısa ve bağımsız hikâyelerden oluşan bu yapının, her birinde farklı bir anlam evreni ve özgün bir olay örgüsü inşa ettiği görülmektedir.

Bu çalışmada özellikle “Kediler” öyküsünün seçilmesinin nedeni, anlatının betisel, anlatısal ve izleksel düzeylerde sunduğu zengin göstergesel yapıdır. Özellikle “Kediler” anlatısında karı-koca ilişkilerinde belirginleşen gitmek–gitmemek gibi zıtlıklar, gündelik yaşamın sıradan görünen çatışmalarını derin anlam düzeyinde görünür kılar. Bu bağlamda, anlatı yalnızca dönemin yaşantılarını yansıtmakla kalmaz; aynı zamanda yazarın kendi yaşantısından izler taşıyan göstergeler aracılığıyla çok katmanlı anlamların çözümlemesine olanak tanır. Dolayısıyla “Kediler”, yazınsal göstergebilim bağlamında çözümlenmeye en elverişli metinler arasında yer almakta ve bu bağlamda Türk öykücülüğüne dair daha derin bir kavrayış geliştirmemize imkân sağlamaktadır.

3. Yöntem

Bu çalışmada Algirdas Julien Greimas'ın geliştirdiği üç aşamalı göstergebilimsel çözümleme modeli olan *Betisel, Anlatısal, İzleksel* modeli Anlam Üretim Süreci (1987) uygulanacaktır. Greimas'ın göstergebilim kuramı, anlamın derin yapılarından yüzeye doğru işleyen bir düzen içinde çözümlendiğini kabul ederken (Greimas & Courtés, 1982), Denis Bertrand'ın kuramında ise göstergelerin anlam oluşumu “yüzeysel anlam düzeyinden derin anlam düzeylerine doğru, yani somuttan soyuta ilerleyen” bir çözümleme doğrultusunda ele almaktadır (2000, s. 29). Bu iki yaklaşım, farklı yönelimlere sahip olsa da metindeki göstergelerin dizgesel örgütlenişine göre tercih edilen tamamlayıcı çözümleme biçimleri olarak değerlendirilebilir. Greimas'ın kuramı, yazınsal göstergebilim bağlamında anlam üretim sürecini kavramsal çerçeveye oturtan temel bir kaynak haline gelmiştir. Modelin *betisel düzeyi*, metin yüzeyinde bulunan göstergelerin, kişilerin, nesnelerin ve eylemlerin tanımlanmasına ve metnin “ne söylediğinin” betimlenmesine odaklanır (Greimas & Courtés, 1982). Bu düzey, metnin yüzeysel anlam katmanlarını sistematik olarak sınıflandırma imkânı vermektedir. *Anlatısal düzey*, metindeki eyleyenler ve olaylar arasındaki işlevsel ilişkilerin ortaya konmasını ve anlamın oluşum sürecinde rol oynayan yapısal unsurların incelenmesini sağlar (Greimas & Courtés, 1982; Hébert, 2011). Hébert'in çalışmaları bu düzeyin anlatısal işlevlerin çözümlemesindeki önemini vurgulamaktadır. Hébert (2011), Greimas'ın anlam üretim sürecini temel alarak metin ve görsel analizinde göstergebilimsel araçların anlatısal işlevlerin çözümlemesindeki önemini vurgulamıştır. Bu yaklaşıma göre, kullanılan analiz araçları yalnızca metnin görünen anlamını değil, aynı zamanda altında yatan yapıları, temaları ve aktörler arasındaki ilişkileri de ortaya çıkarmaktadır. *İzleksel düzey* ise metnin derin yapısında ortaya çıkan soyut kavramlar, değerler ve karşıtlıkların belirlenmesine olanak tanır ve böylece metnin ideolojik, kültürel ve simgesel boyutlarını açığa çıkarır (Greimas, 1987). Greimas'ın 1987 yılında yapmış olduğu çalışmalar sayesinde bu düzeyin metnin derin anlam boyutlarını kavramada ne kadar işlevsel olduğunu göstermektedir. Bu model, yalnızca yüzeysel anlam katmanlarını değil, metnin derin yapısında üretilen kültürel ve simgesel boyutları da ortaya koyarak, metnin çok katmanlı bir biçimde çözümlenmesine kapsamlı ve sistematik bir yaklaşım sağlamaktadır.

Algirdas Julien Greimas, 1958-1962 yılları arasında Türkiye'ye gelerek önce Ankara Üniversitesi sonrasında da İstanbul Üniversitesi'nde hem anlambilim ve dilbilim üzerine dersler vermiş hem de günümüz göstergebilimiyle sıkı ilişki içinde olan anlambilim ve göstergebilim kuramları üzerinde çalışmalar yürütmüştür (Kalelioğlu, 2020, s. 75). Greimas'ın Türkiye'deki bu akademik faaliyetleri, yalnızca yerel akademik çevrelerin yapısalılık ve anlambilimle tanışmasını sağlamakla kalmamış, aynı zamanda göstergebilimsel düşüncenin Türkiye'de kuramsal bir zemin kazanmasına katkıda bulunmuştur. Bu tarihsel arka plan, Greimas yaklaşımının Türkiye'deki yazın incelemelerinde neden önemli bir yere sahip olduğunu ve bu çalışmada tercih edilmesinin gerekçesini de pekiştirmektedir.

“Greimas, geleneksel dilbilim sınırlarını aşarak göstergebilimi bağımsız bir disiplin olarak kuramsallaştırmış ve başlangıçta yapısalci bir perspektif benimsedikten sonra anlam üretim süreçlerini çok katmanlı bir şekilde ele alacak formata geçmiştir” (Tarasti, 2017, ss. 33-53). Dolayısıyla, Greimas, çalışmalarını göstergebilimsel bir zeminde inşa etmiş ve bu süreci başlangıçta yapısalci bir bakış açısıyla şekillendirmiştir. Barthes'e göre (1964) “Saussure'ün sınırlı dil odaklı yaklaşımının ötesine geçilerek göstergebilim, bağlama ve değişime açık bir bilim haline getirilmelidir” (s. 95). Ancak zamanla Saussure'ün yaklaşımının sınırlılıklarını aşarak göstergebilimi yalnızca durağan yapılarla sınırlı kalmayan, bağlama ve değişime açık bir disiplin haline getirmiştir.

Sözceleme kuramını çözümlemelere dâhil ederek göstergebilimi durağanlıktan çıkarıp devingen ve çok katmanlı yapıları inceleyebilen bir yöntemsel derinlik kazandırmıştır. Ona göre göstergebilim hem anlamlamanın oluşum ve kavranım koşulları üzerine genel bir düşünce hem de anlamlı nesnelerin somut çözümlemelerinde uygulanacak bir yöntemler bütünü

¹ Modern Türkçe çevirisi ile “Bir Mezartaşı Yazıtı” olarak da bilinir.

olarak bağımsız bir bilim dalı olmaya yönelmiştir (Greimas & Landowski, 1979). Böylelikle Greimas göstergebilim yöntemi, anlamın üretim ve aktarım süreçlerini çok boyutlu bir bakış açısıyla ele almıştır.

Greimas'ın göstergebilimsel çözümleme örnekçesinin temelinde 'anlatının yapısal düzeni' ve bu düzen içinde oluşturulan 'anlam' vardır (Kalelioğlu, 2020, s. 77). Bu bağlamda, Greimas'ın amacı yalnızca metindeki öğeleri betimlemek değil, aynı zamanda bu öğeler arasındaki ilişkiler aracılığıyla anlam evreninin nasıl üretildiğini ortaya koymaktır.

Greimas, 1966'da yayımladığı *Semantique structurale* (Yapısal Anlambilim) adlı yapıtıyla, her çeşit anlamlama dizgelerinin incelemesini kapsayan genel bir anlambilim yöntemi oluşturmuş, göstergebilimi kendi kendine yeten bağımsız bir bilim dalı haline getirmiştir (Aydın & Uyar, 2022, s. 270). Greimas, dilsel ve kültürel göstergelerin sistematik bir şekilde incelenmesine olanak tanıyan bir çerçeve sunmuş; metinlerdeki anlam yapılarını, anlatım ve içerik düzlemleri üzerinden çözümleyerek anlamın üretim sürecini daha bütüncül bir perspektifle ortaya koymuştur. Bu yaklaşımın somut bir örneği, Greimas'ın eyleysel modelidir; bu model, bir anlatının temel öğelerini (özne, nesne, yardımcı, rakip, gönderen, alıcı) tanımlayarak, bu öğelerin birbirleriyle etkileşimleri üzerinden anlam üretim sürecini açıklamaktadır (Greimas, 1982, ss. 45-67).

Böylece bir metindeki karakterlerin işlevsel rolleri ve olay örgüsü arasındaki ilişkiler sistematik bir şekilde analiz edilebilir. Ayrıca Greimas, anlatısal ve izlek düzeylerini birbirine bağlayarak yüzeydeki dilsel göstergelerden derin yapısal anlam katmanlarına geçişi mümkün kılmıştır. Bu yöntem sayesinde, metinlerdeki kültürel değerler, tematik karşıtlıklar ve ideolojik öğeler de çözümlenebilir, böylece anlam üretimi yalnızca dilsel düzeyle sınırlı kalmaz (Tarasti, 2017, ss. 33-53). Bu çerçevede, Greimas'ın yaklaşımı hem teorik hem de analitik açıdan metin çözümlemesine bütüncül bir temel sunmakta ve göstergebilimsel yöntemlerin uygulanabilirliğini güçlendirmektedir.

Günay'a göre Greimas'ın üretici süreci anlamlama biçimini ve edimlerin nasıl düzenlendiğini yansıtır (2018, s. 147). Ayrıca anlamlı bir bütünlük kazanan her metin, yapısal düzlemde tek bir boyuta indirgenemez; aksine, farklı anlam katmanlarının etkileşimi sonucunda ortaya çıkan dinamik bir süreçle inşa edilmesi gerekmektedir. Greimas'ın kuramı, edebî bir metnin anlam üretim sürecini sistematik katmanlar üzerinden ele alır ve yüzeysel düzeyden derin yapıya doğru ilerleyen bir çözümleme sunmaktadır. Başka bir deyişle "göstergebilim çözümlemesi, metnin en üstteki yapıdan en derindeki soyut yapıya kadar açıldığı bir süreci ifade etmektedir" (Taşdemir & İşeri, 2023, s. 485). Bu doğrultuda göstergebilimsel çözümleme, betisel anlam katmanı, anlatısal anlam katmanı ve izleksel anlam katmanı esas alınarak gerçekleştirilecektir. "İki düzey bir yere kadar birbirinden bağımsız olarak ele alınabilirse bile birbirinden bağımsız değildir tam tersine birbirini bütünlükler" (Yücel, 2005, s. 146). Greimasçı çözümlemede amaç, yüzey yapıdan derin yapıya geçerek anlatının ardındaki anlamı en uygun yöntemle açığa çıkarmaktır. Denilebilir ki Greimas'ın yöntemi göstergebilimin en tutarlı, en verimli ve en ileri aşamasını oluşturur (Yücel, 2005, s. 129). Bu yönüyle Greimas'ın yöntemi, yüzeyin ardındaki derin yapıyı ortaya çıkararak metnin anlamını bütüncül biçimde kavramayı sağlar.

"Greimas'ın yöntem-bilimsel çalışmaları neticesinde göstergebilim ve anlambilim alanlarında geliştirdiği çözümleyici yaklaşım günümüzde tüm disiplinlerle ilişki içindedir. Çünkü Greimas, genel göstergebilim ve anlambilim üzerine yaptığı çalışmalarda dilbilim, simgesel mantık ve kültürel antropoloji gibi birçok farklı bilim dallarından yararlanmış ve kuramını disiplinler arası bir kuram olarak geliştirebilmiştir. Böylece Greimas'ın alana en önemli katkısı, göstergebilimin sadece belirli bir disipline yönelik değil de her türlü disiplin ve çalışma alanına uygulanabilir bir anlamlandırma kuramı haline dönüşmesi yönünde olmuştur" (Kalelioğlu, 2020, s. 77).

Greimas'ın anlam üretim süreçleri çerçevesinde bir metin yazarı anlatısal yapılardan yola çıkarak önce anlatıdaki temel sözdizimin oluşumuna katkıda bulunan ve içinde anlatıya dair temel anlam, tema ve değer yargıları bulunduran soyut düşünce ve kavramları anlatının derin düzeyinde kurgular (Kalelioğlu, 2020, ss. 78-79). Bu yönüyle Greimas'ın kuramı, anlatının yalnızca yüzeysel kurgusunu değil, derin yapıda saklı olan anlam katmanlarını da sistematik bir biçimde görünür kılmaktadır.

İlk aşama olan betisel anlam katmanında, metnin en yüzeysel yapısı ele alınır. Bu düzlemde, sözcelemenin temel unsurları olan kişiler, eylemler, mekân ve zaman öğeleri belirlenir. Karakterlerin tematik rollerinin, anlatının geçtiği yer ve zamanla ilişkilerinin açığa çıkarılması, çalışmanın ilk adımını oluşturur.

İkinci aşama olan anlatısal anlam katmanında, betisel düzlemde belirlenen unsurlar arasındaki ilişkiler ayrıntılı biçimde incelenir. Bu aşamada anlatının eyleyenleri, eylem alanları, eyleyenler arasındaki ilişkiler, eylemler dizisi ve anlatı izlenceleri çözümlenecektir. Aynı zamanda anlatının kesitleri, yer ve zamanın işlevleri gibi anlatıyı dinamik hale getiren tüm öğeler eyleyenler şeması yardımıyla değerlendirilir. Böylece, metnin olay örgüsü ve yapısal düzeni görünür kılınacaktır.

Üçüncü ve son aşama olan izleksel anlam katmanında, çözümlemenin soyut boyutu ele alınmaktadır. Bu aşamada yüzeysel düzeyde saptanan öğelerin derin yapıda nasıl eklemlendiği, hangi değerler ve karşıtlıklar üzerinden anlam kazandığı incelenecektir. Greimas'ın göstergebilimsel karesi aracılığıyla, metnin ideolojik, kültürel ve değer boyutunu kuran yapılar ortaya çıkarılacak, anlamın oluşum süreci derinlemesine değerlendirilecektir.

Bu nedenle göstergebilimsel kare, yalnızca anlatının yüzeysel örgüsünü değil, aynı zamanda onun ideolojik ve kültürel katmanlarını görünür kılarak çalışmamızın çözümleme hedefiyle doğrudan ilişkilendirilmektedir. Dahası, Greimas'ın da vurguladığı üzere, anlam barındıran anlatı kalıpları insan hayatının anlam arayışının bir yansımasıdır (Greimas & Courtés, 1979, s. 10); bu yönüyle ‘Kediler’ hikâyesindeki toplumsal ve bireysel çatışmaların izlekleri de söz konusu yöntemin imkânlarıyla açığa çıkarılacaktır. Dolayısıyla bu çalışmanın yöntemi, edebî metni yüzeysel düzeyden derin yapıya doğru açılmayan üç katmanlı çözümleme süreci üzerine kurulu olacaktır.

4. “Kediler” anlatısına göstergebilimsel bakış

Bir edebî metin çoğu zaman tek bir anlamla sınırlı değildir; tıpkı gündelik yaşamda deneyimlediğimiz olaylarda olduğu gibi, her okuma edimi farklı bağlamlarda yeni anlamlar üretir. Okuyucu yalnızca bir hikâyeyi okumakla onun asıl iletisini kavrayamayabilir, çünkü anlam, okurun o anki yaşantısı, duyguları ve zihinsel birikimleriyle yeniden şekillenir. Dolayısıyla bir metinde birden fazla anlam katmanı bulunabilir ve her katman farklı bir bakışla açığa çıkar. Bu noktada göstergebilim, metni yapısallaştırılmış bir bütün olarak çözümlemeye çalışmakta ve yüzeysel anlamların ötesinde gizli yan anlamları da araştırmaktadır (Atabek & Atabek, 2007, s. 75).

Göstergebilimsel çözümlemeye yol haritası olarak **betisel, anlatısal ve izleksel düzeyler** temel alınmıştır. Bu tercih, yalnızca metindeki kişiler, uzam ve zaman gibi somut öğelerin değil; aynı zamanda olay örgüsünün işleyişini ve derin yapıda ortaya çıkan karşıtlıkları da görünür kılma amacını taşır. Böylelikle “Kediler” anlatısı hem bireysel hem de toplumsal boyutlarda çok katmanlı bir okuma olanağı sunar.

Bu çalışmada da metinde yer alan dilsel ve dil dışı göstergelerin doğru biçimde çözümlenebilmesi için yazınsal göstergebilimden faydalanılmıştır. Yol haritası olarak belirlenen betisel düzey, kişilerin tematik rolleri, uzam ve zaman unsurlarını görünür kılmayı; anlatısal düzey, olay örgüsünün işleyişini ve eyleyenler arasındaki ilişkileri çözümlemeyi; izleksel düzey ise metnin derin yapısındaki değer karşıtlıklarını ve tematik çekişmeleri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

4.1. Betisel düzey çözümlemesi

Çözümleme sürecindeki en somut aşama söylemsel (betisel) düzeydir; bu düzeyde zaman, kişiler, mekân ve olayların anlatımı ayrıntılı bir biçimde ele alınır (Sönmez Öz & İşeri, 2023, s. 251). Okunan bir metinde, söylem düzeyinde ilk dikkat çeken öğeler kişi, zaman ve uzamdır. Söylemsel düzeyde yapılan çözümlemeler, metnin betisel yapılarının ortaya çıkarılmasına katkı sağlamaktadır (Sönmez Öz & İşeri, 2023, s. 255). Bu bağlamda, *Küçük Şeyler*’de yer alan “Kediler” anlatısı öncelikle betisel düzeyde incelenecektir.

Bu aşamanın amacı, anlatının temel yapıtaşlarını oluşturan kişi, uzam ve zaman unsurlarının görünür işlevlerini açığa çıkarmaktır. Okunan anlatıda ilk aşamada görülebilecek göstergebilimsel yapılar bu düzeyde betimlenerek çözümlenir (Günay, 2004, s. 194). Bu süreçte ipuçlarını sağlayan öğeler; karakterlerin betimlemeleri, zamansal ifadeler (“otuz üç sene”), mekânsal göstergeler (“ev”, “kaymakamlık”, “Marmara denizi”) ve olay örgüsünde öne çıkan dönüm noktalarıdır.

Dolayısıyla bu aşamada kişilerin tematik rolleri, uzamın işlevi ve zamanın akışı ayrı ayrı ele alınacak; elde edilen veriler tablo üzerinde belirginleşerek anlatının temel çatısını oluşturan görünür öğeler somutlaştırılacaktır. Bunun yanı sıra, kişi, uzam ve zaman arasındaki ilişkisel değerler de dikkate alınarak bu öğelerin geçirdiği değişim ya da dönüşümler çözümlenecek, böylece anlatının anlam evreninin derin katmanlarına ulaşılmasına katkıda bulunulacaktır.

4.1.1. Anlatıdaki kişiler ve tematik rolleri

Bir anlatının temelini oluşturan en önemli unsurlardan biri, anlatı kişileri ve bu kişilerin üstlendikleri tematik rollerdir. Her karakterin anlatı içinde edindiği bu roller, anlatıdaki çatışmaları, ilişkileri ve anlam katmanlarını görünür kılmaktadır. Bu nedenle çözümlemeye çizelgeler kullanılmış ve kişilerin betisel ve tematik rolleri sırasıyla gösterilmiştir.

		Betisel Özellikler	Tematik Roller
Kişi	Koca	Ümitsiz (s.17), Zavallı (s.17), Bahtsız (s.17), alnıyla çenesinin geriye doğru çekik, gözlerinin büyük ve biraz fırlak (s.18), talihsiz (s.19), sitemkâr (s.20), hüznü (s.20), düşünceli (s.20), hayırsever (s.20)	Evdeki otoriteyi kaybetmiş (s.17) Kedilerin verdiği rahatsızlık ve sıkıntıdan usanmış (s.17), Kaymakam’a dert yanmış (s.19), evi terk edip geri dönmek zorunda kalan beş parasız koca (s.22).
	Karı	Kararsız (s.17), büyük-buruşmuş yüzü (s.20), sarkık yanakları (s.20), sönük gözler (s.20),	Evin söz sahibi (s.17), kedileri tercih eden kadın (s.20).
	Kediler	Kibirli (s.17), Küstah (s.17), Vefasız (s.18), değer bilmez (s.18), kedi=kadındır (s.18), kanepeleri istila eden (s.17), abanoz gibi parlak siyah, kar gibi beyaz, sarı benekli, göz alıcı renkleri, ıslıl ıslıl gözleri, gökkuşağı gibi,	Koca’nın evdeki bütün rahatlık ve huzurunu elinden alan (s.18), evde hiç yer bırakmayan ve eşini de elinden alan varlıklar (s.20).

		işveli tavır, yırtıcı hayvan, afacan (s.18), hırsızlar (s.19), haydut (s.19).	
	Kaymakam	İlgisiz (s.19)	Kocanın evlilikleriyle ilgili sorunlarına danıştığı kişi (s.19).
	Yoksul çocuklar	Ayakları çıplak (s.20), yırtık elbiseler (s.20),	Koca'nın hayırsever bir niyetle sadaka vermek isteyip veremediği yoksul çocuklar (s.20).

Çizelge 1: “Kediler” anlatısında betisel anlam düzeyinde kişiler

Çizelge 1’de görüldüğü üzere kişiler, onların betisel özellikleri ve üstlendikleri tematik roller, “Kediler” anlatısındaki olay örgüsünün anlamlı bir şekilde kurulmasına katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda en önemli kişi unsuru hiç şüphesiz *Koca* olmuştur. “Otuz üç sene önce, evliliğin ilk aylarında sevginin sonsuzluğuna, aşkın ölümsüzlüğüne yeminler eden aşığının ağzından, kendisinin kedilere, her türlü mana ve yetenekten yoksun keyfi bir ilgi için feda edildiğini iştmesi...” (s. 17) ifadesi, evlilik kurumunun çözülüşünü ve “*evlilik bilmecesi*”nin (s. 17) kedilerle karşılık bulmasını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde “*Bir günlük emeğiyle elde ettiklerinin böyle ziyan olması*” (s. 18) gibi unsurlar, kocanın evlilik çatısı altında kendine artık yer bulamamasını simgeler.

Olay örgüsünde bir diğer kritik unsur, *Karı* karakterinin tercihidir. Evin hanımı, kocasından yana değil “Kediler”den yana tavır alarak (s. 20), evliliğin çözülüşünü hızlandırmış ve ev içindeki otoriteyi kedilere devretmiştir. Çizelge 1’den de görüleceği üzere, betisel özelliklerde en yoğun biçimde “Kediler” öne çıkmaktadır. Bu da kedilerin yalnızca evin nesneleri değil, aynı zamanda karı-koca ilişkisinin çatışma noktası haline gelerek olay örgüsünün merkezine yerleştiğini göstermektedir.

Bu çatışmanın ilerleyişinde kocanın bir uzamdan diğerine geçmesi de dikkate değerdir. Ev içindeki otoritesini kaybettikçe sofadan sokağa, oradan da kaymakamlığa yönelmesi, mekânların anlatıdaki simgesel işlevini görünür kılar. Koca her defasında başka bir uzamda çözüm arasa da sonuçsuz kalır; böylece uzam, yalnızca fiziksel bir mekân değil, aynı zamanda kocanın iç dünyasındaki çaresizliği ve toplumsal karşılıksızlığı yansıtan bir göstergeler dizgesi olarak işlev kazanır.

Dolayısıyla “Kediler” anlatısında kişiler ve onların tematik rolleri, yalnızca bireysel çatışmaları değil, aynı zamanda mekânla iç içe geçmiş çok katmanlı bir çözülüş sürecini de yansıtmaktadır. Kişilerin davranışları, konumlanışları ve birbirleriyle kurdukları ilişkiler, anlatının uzamında gerçekleşen dönüşümlerle birlikte anlam kazanmaktadır. Bu nedenle, anlatının derin yapısında işleyen değerler dizgesinin daha net görünür olabilmesi için bir sonraki aşamada uzamın ayrıntılı biçimde incelenmesi gerekmektedir.

4.1.2. Uzam

Betisel anlam düzeyinin önemli bir parçasını oluşturan uzam, anlatıda yalnızca olayların geçtiği yer değil; karakterlerin hareket alanlarını, toplumsal konumlarını ve içsel çatışmalarını görünür kılan bir göstergeler bütünüdür. Manfred Jahn’a göre (2012) “mekân yalnızca sabit bir yer ya da dekor değil, mekânsal olarak konumlandırılmış nesnelerin ve kişilerin tamamını içeren çok katmanlı bir yapıdır” (s. 107).

Uzam		Betisel Özellikler
	Ev (Uzam)	Evlilik sarayı (s. 17), karısının mülkü (s. 20).
	Kaymakamlık (Uzam)	Adalet otoritesinin simgesel mekânı; çözüm aranan fakat sonuçsuz kalan yer (s.19).
	Çarşı (Uzam)	Küçükükü büyüklü nispetsiz evler, dükkanlar (s. 20).
	Sokak/Meyhane (Uzam)	Karanlık köşe, kandil ışığı, laterna (s. 20).
	Cakomo Yolu (Uzam)	Tabiat manzarası (s. 21).
	Marmara (Uzam)	Lacivert, engin deniz, uzak ufuklar, mavi atlas gibi dalgalanan deniz (s. 21).
	Güneş (Uzam)	Doğunun sevgilisi, sırma saçlar, nurani yollar, yaldızlı izler (s. 21)

Çizelge 2: “Kediler” anlatısında betisel anlam düzeyinde uzam

Betisel düzeyde olay örgüsündeki değişimleri ve dönüşümleri görmenin en muhtemel olduğu alan **uzam**dır. Çünkü karakterler olayları yaşarken yalnızca eylemsel durumları değil, aynı zamanda bulundukları mekânları da değiştirmektedirler. “Kediler” anlatısında bu değişim, kahramanın evlilik içindeki çatışmasından başlayarak dış dünyaya, toplumsal mekânlara ve nihayet içsel bir hesaplaşmaya doğru ilerler.

İlk olarak **ev** mekânı, “sevginin mutluluk çayırı üzerine temellerini gül fidanlarından, sevdâ rüzgârının tutarsızlığına karşı camlarını nurdan, eşyalarını tülünden inşa edip döşediği evlilik sarayı” (s. 17) şeklinde betimlenerek evliliğin sembolik çöküşüne sahne olur. Burada karısının kocasından ziyade “kediler”i tercih etmesi, mekânın artık bir “yuva” olmaktan çıkıp çatışmanın merkezine dönüşmesine neden olur.

Bu kırılma noktasından sonra ilk uzam değişimi **Kaymakamlık**’ta yaşanır. Kahraman, “Senin kedilerini yiyecek hırsızlığı, gasp ve haneye tecavüzden dava edeceğim” (s.19) diyerek çözümünü yasal mercide arasa da dönemin adalet sisteminde aile içi meselelerin ciddiye alınmadığı ortaya çıkar. Böylece mekân, karakterin toplumsal düzende de yalnız kaldığını gösterir.

Bir diğer önemli uzam, **çarşı**dır. Kahraman burada son kez eşini test eder ve “Ya ben, ya kediler?” sorusuna aldığı ümitsiz cevap “Kediler!” olur (s. 20). Aynı mekânda kocanın sadaka vermek isterken cebinde para bulamaması hem maddi hem de manevi anlamda tükenişini yansıtır. Yoksul çocuklarla karşılaşması, bireysel krizin toplumsal sefaletle kesiştiği noktayı görünür kılar.

Kocanın içsel dönüşümünü en açık biçimde gösteren uzam ise **Marmara/deniz kenarı**dır. “Öğle yemeğini nerede yiyecek? Akşam nereye gidecek? Geceyi nerede geçirecek? Kendine ait bir hayat kurmak, kesin bir karar verebilmek parayla olur” (s. 22) gibi düşünceler içinde deniz kenarında otururken, denizin dalgaları, karısının sözleri ve çanların sesi ona sürekli “Git, git, karına git!” çağrısını iletir. Burada kahramanın gitmekle-gitmek arasındaki içsel çatışması somutlaşır.

Son olarak **güneş** gibi doğa uzamları da kahramanın ruhsal hâlini yansıtan simgesel alanlara dönüşür: “Doğunun sevgilisi olan güneş, sırma saçlarını denize dökerken... lacivert sema şefkatle bakıyordu” (s. 21) Anlatıdaki bu sahneler, bireyin yalnızlığını doğa üzerinden daha çarpıcı bir biçimde görünür kılmaktadır.

Dolayısıyla “Kediler” anlatısında uzam, yalnızca bir dekor değil; karakterin duygusal değişimlerinin, evlilik çatışmasının ve toplumsal bağlamın simgesel bir yansımasıdır. Evden çarşıya, meyhaneden deniz kenarına doğru ilerleyen mekân geçişleri, kahramanın içsel yolculuğunu ve anlam evrenini katmanlı bir şekilde açığa çıkarır. Bu noktadan sonra, anlatıdaki anlam örüntülerinin tam olarak kavranabilmesi için mekânla birlikte işleyen *zaman dizgesinin* de ayrıntılı biçimde incelenmesi gerekmektedir.

4.1.3. Zaman

Betisel anlam düzeyinin önemli bir unsuru olan **zaman**, anlatının yalnızca olayların geçtiği kronolojik bir çerçeve değil; karakterlerin dönüşümlerini, çatışmalarını ve toplumsal ilişkilerin gelişimini görünür kılan dinamik bir yapıdır. Bir anlatıdaki olaylar dizisi günler, aylar ve yıllar boyunca ilerlerken, okur da bu akışla birlikte karakterlerin ruhsal ve toplumsal değişimlerine tanıklık eder. Umberto Eco’nun da belirttiği gibi, kurmaca anlatıda **zaman akışı çoğu kez hızlandırılmıştır**; birkaç satır içinde yılların özetlenmesi ya da tek bir günün onlarca sayfada anlatılması, okurun algısını yönlendiren temel anlatı tekniklerinden biridir (1996).

Zaman Unsuru	Betisel Özellikler
Otuz üç sene önce	“Yan yana geçen bir beraberlik”; evliliğin başlangıcı, sevginin ölümsüzlüğü yeminleri (s. 17)
Otuz üç sene sonra	“Evlilik bilmecesinin çözümü”; karısının kedileri seçmesi, evlilik çatışmasının çöküşü (s. 17)
Günden güne	Kedilerin küstah tavırlarının artışı; huzurun tükenişi (s. 17)
Sabah	Kahvaltının kedilerce paylaşılması; kocanın sabah keyfinden mahrum olması (s. 18)
Öğle	Kocanın kaymakama gitmesi (s. 19)
Gece	Karısının gönül alıcı davranışı: “Sen memnun ol ki ben kedileri seviyorum! Ya herifleri sevsem...” (s. 19)
Gece yarısı	Kocanın kesin karar verışı, ertesi sabah evden ayrılma niyeti (içsel dönüşümü) (s.20)
Ertesi gün sabah vakti	Sandığını hazırlayıp evden ayrılışı; “Ya ben, ya kediler?” sorusu ve “Kediler” cevabı (s. 20)
Ertesi gün öğlen vakti	Deniz kenarında içsel çatışma; açlık, beş parasızlık yalnızlıkla yüzleşme, çanların sesi ve doğanın diliyle eve dönmeye çağrı (s. 22)

Çizelge 3: “Kediler” anlatısında betisel anlam düzeyinde zaman

“Kediler” anlatısında zaman, yalnızca olayların kronolojik bir sıralaması değil; karakterlerin içsel dönüşümlerini, evlilik kurumunun çözülüşünü ve toplumsal arka planın işleyişini görünür kılan dinamik bir öge olarak öne çıkar. Nitekim anlatının merkezinde yer alan “otuz üç sene önce” başlayan evlilik serüveni, sevginin ölümsüzlüğüne dair edilen yeminlerle umut vadederken, “otuz üç sene sonra” evlilik bilmecesinin çözülmesi (s. 17) kocanın hayal kırıklığı ve yalnızlığıyla sonuçlanır. Bu uzun zaman dilimi, bireysel bir ilişkinin çözülüşünü simgelediği kadar, toplumsal olarak evliliğin çöküşüne dair bir göstergedir.

Günlük zaman dilimlerinin kullanımı da olay örgüsünde kritik rol oynar. “Sabah” vakti, kahvaltının kediler tarafından paylaşılmasıyla kocanın sabah keyfinden mahrum kalışı (s. 18) bireysel huzursuzluğun ilk görünür işaretidir. Ardından “öğle” vaktinde kocanın kaymakama giderek çözüm araması (s. 19), kocanın içsel çatışmasını toplumsal düzleme taşıdığı bir anı temsil eder. Bu durum, bireysel huzursuzluğun kamusal alana taşınmasıyla yeni bir boyut kazanır.

“Gece” ise karısının gönül alıcı davranışı ve ironik sözleriyle (“Sen memnun ol ki ben kedileri seviyorum! Ya herifleri sevsem...”, s. 19) kocanın öfkesinin bir nebze yatıştığı, fakat aynı zamanda evlilikteki otorite kaybının daha da görünür hâle geldiği bir andır. “Gece yarısı”nda verilen kesin karar ve ertesi gün sabah sandığını hazırlayıp evden ayrılışı (s. 20), kocanın içsel dönüşümünün doruk noktasıdır. Ancak bu karar, ertesi gün öğle vakti deniz kenarında yaşanan içsel sorgulamalarla (s. 22) sarsılır. Çanların sesi, doğanın dili ve açlıkla birleşen yalnızlık kocayı evine dönmeye zorlar; böylece gitmek–gitmemek ikilemi zamanın akışıyla daha da dramatikleşir.

Dolayısıyla “Kediler”de zaman, bir kronoloji olmaktan öte, kocanın içsel çatışmasını şekillendiren ve olay örgüsünü dramatik bir yoğunluğa taşıyan dinamik bir unsurdur. Kişi, uzam ve zaman birlikteliğinin nasıl bir araya gelerek anlam evrenini yapılandırdığını ise bir sonraki bölümde daha net biçimde görmek mümkündür.

4.1.4. Kişi, uzam ve zaman arasındaki ilişkisel değer

Durum I	Dönüşüm	Durum II
Birliktelik (Otuz üç sene önce)	➡	Yalnızlık (Otuz üç sene sonra)
Ev sahibi/ Evin reisi (otorite figürü, s. 17)	➡	Enden dışlanan / Yaptırım gücü olmayan (evde kendine yer bulamayan, söz sahibi olmayan koca, ss. 20-22)
Tok (evde sabah kahvaltısı, düzenli yaşam, s. 18)	➡	Aç (kendi emeğini tüketilmiş bulan, sonra sokakta açlıkla yüzleşen, s. 22)
Gitmek (evden ayrılma niyeti, gece yarısı, s. 20)	➡	Gitmemek (s. 22)

Çizelge 4: Koca’nın durumsal dönüşümü

Anlatılarda ve yazınsal göstergebilim çözümlemelerinde değişim ve dönüşümler kaçınılmazdır; çünkü her anlatı, başlangıçtaki bir “durum”dan hareketle, belirli olaylar zinciri ve çatışmalar sonucunda yeni bir “durum”a evrilir. Bu noktada, betisel düzeyin son aşaması olan “Kişi, uzam ve zaman arasındaki ilişkisel değerler”, anlatısal düzeye geçişi hazırlayan bir eşik işlevi görür. Nitekim Kalelioğlu’na göre, “hem betisel (durumsal) hem de anlatısal (devinsel) söylem birbiriyle ilişki içindedir; bir durumdan başka bir duruma geçiş için bir dönüşümü ya da dönüşümden başka bir dönüşüme geçiş bir durumu varsaymaktadır” (Kalelioğlu, 2020). Bu bağlamda, “Kediler” anlatısında betisel düzeyde saptanan kişi–uzam–zaman ilişkileri, yalnızca mevcut durumu betimlemekle kalmaz; aynı zamanda anlatısal düzeydeki çatışma ve dönüşümlerin de öncülünü oluşturmaktadır. Anlatıdaki dönüşümler detaylıca çözümlendiğinde;

1. Birliktelik → Yalnızlık

Anlatının başında “otuz üç sene önce”ki evlilik, sevginin ölümsüzlüğü ve birliktelik idealiyle kurulmuştur (s. 17). Ancak “otuz üç sene sonra”ya gelindiğinde, evlilik bilmecesi çözümsüz kalır; karısının kedileri tercih etmesiyle koca yalnızlığa itilmiştir. Burada zamanın akışı, sevgi ve sadakatten yalnızlığa geçişin simgesi olur.

2. Ev Sahibi/Reis → Evden dışlanan / Yaptırım gücü olmayan

Koca, başlangıçta evin sahibi ve reisidir fakat kedilerin evdeki tüm mekânları işgal etmesiyle (ss. 17–18) evden dışlanır ve yaptırım gücünü kaybeder. “Evin içinde ev sahibinden bile havalı yürüyen kediler” (s. 17) ifadesi, kocanın artık evde kendisine yer bulamadığını ve sahipsizleştiğini gösterir. Kaymakamlığa başvurması (s. 19) ise bu otorite kaybını resmileştiren bir aşamadır.

3. Tok → Aç

Evin içinde bolluğu ve huzuru temsil eden koca, kedilerin ekmeğini çalması, kahvesini içmesi, fincanını kırmasıyla (s. 18) maddi anlamda da yoksunlaşır. Daha sonra Marmara kıyısında “öğle yemeğini nerede yiyecek? Akşam nereye gidecek? Geceyi nerede geçirecek?” (s. 22) sorularıyla yüzleştiğinde açlık, onun içsel dönüşümünü belirginleştiren bir unsura dönüşür.

4. Gitmek → Gitmemek

Gece yarısı kesin bir kararla evden ayrılan koca (s. 20), ertesi gün sabah vakti “*Ya ben, ya kediler?*” sorusuna aldığı “*Kediler*” cevabıyla yolculuğunu başlatır. Ancak ertesi gün öğle vakti Marmara kıyısında açlık, parasızlık, yalnızlık ve doğanın dili (çanların sesi, dalgaların uğultusu) onu geri dönmeye çağırır (s. 22). Böylece gitmekten gitmemeye yönelen bu dönüşüm, anlatının dramatik yoğunluğunu zirveye taşır.

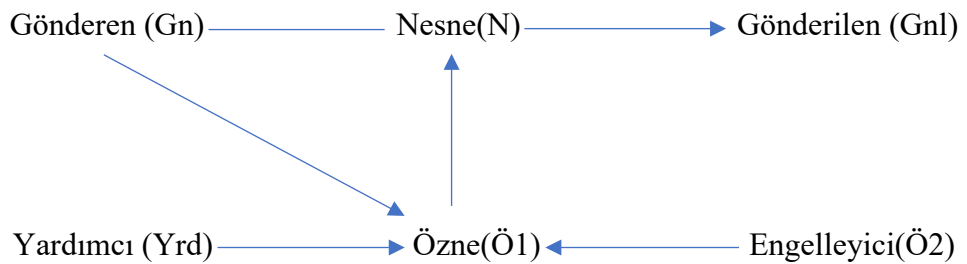
Kısaca, “Kediler” hikâyesinde kocanın içsel dönüşümü, zaman, uzam ve kişi birlikteliğiyle adım adım örülmüştür. Bu dönüşümler, yalnızca bireysel bir çatışmayı değil, aynı zamanda dönemin toplumsal ve ailevi koşullarını da yansıtmaktadır. Özellikle evin erkeği konumundaki kocanın yaşadığı çaresizlik hem ev içindeki otorite kaybını hem de dönemin erkek psikolojisini olumsuz biçimde etkilemektedir. Sonuç olarak betisel anlam düzeyi, anlatıdaki çatışmaların temellerini ve karakterler arası güç dengesizliklerini ortaya çıkararak evlilik kurumunun sorgulanmasını ve bireyin yalnızlıkla yüzleşmesini daha da görünür kılmaktadır.

4.2. Anlatısal düzey

Betisel düzeyde elde edilen somut veriler göz önünde bulundurulduğunda “bu düzey söylemsel düzeyden daha genel ve daha soyuttur” (Bronwen & Ringham, 2006, s. 9). Ayrıca, Rifat bu düzeyi: “Olay örgüsünün kurulmasını sağlayacak işlevsel anlatı birimlerinin belirmesi ve aralarındaki ilişkilerin düzenlenmesi: Özne/Nesne; Gönderen/Gönderilen; Yardım eden/Karşı çıkan arası ilişkiler” (2011, s. 58) olarak tanımlar. Dolayısıyla anlatısal düzey, metnin yüzeysel anlam katmanından soyutlanarak daha derin bir yapısal çözümlemeye olanak tanır. Söylemsel düzeyin aksine, burada anlatı unsurları yalnızca betimlenmekle kalmaz; aynı zamanda işlevsel bir bütünlük içinde kavramsallaştırılır. Böylece özne, nesne, gönderen, gönderilen ve diğer eyleyici unsurlar arasındaki ilişkiler, metnin anlam evrenini biçimlendiren temel yapısal dinamikler olarak ortaya çıkar. Bu yaklaşım, özellikle göstergebilimsel çözümlemelerde olay örgüsünün yalnızca görünen eylemler zincirinden ibaret olmadığını; aksine, metnin derin yapısında yer alan soyut ilişkiler ağının çözülmesiyle anlamın katman katman açığa çıktığını göstermektedir. Bu yaklaşım, özellikle göstergebilimsel çözümlemelerde olay örgüsünün yalnızca görünen eylemler zincirinden ibaret olmadığını; aksine, metnin derin yapısında yer alan soyut ilişkiler ağının çözülmesiyle anlamın katman katman açığa çıktığını gösterir. Böylelikle anlatısal düzey, anlamın yalnızca dilsel göstergeler aracılığıyla değil, aynı zamanda eyleyiciler arasındaki ilişkilerin işlevsel düzeniyle de inşa edildiğini ortaya koyar. Bu durum, Greimas’ın eyleyici modeliyle de örtüşür; çünkü bu modelde anlam, özne, nesne, gönderen, gönderilen, yardımcı ve engelleyici unsurların kurduğu karşıtlıklar ve tamamlayıcılıklar üzerinden şekillenir. Anlatısal düzey, metni yüzeyden derine doğru çözümleyerek, söylemsel düzeyde görünür olmayan yapısal ve işlevsel bağlantıları gün yüzüne çıkarır ve metnin bütüncül anlam haritasını oluşturur.

4.2.1 Anlatısal düzey çözümlemesi

Anlatısal anlam düzeyinde tanımlayıcı özellikleri, bulundukları uzam, zaman ve izleksel rolleri açısından belirlenen karakterler bu anlam katmanında aktif duruma geçmiş eyleyenler olarak karşımıza çıkar. Bu durumda eyleyenler “Anlatı sözdiziminde yer alan ve anlatının oluşumundaki eylemlerde bir işlevi olan ayırıcı birimlerden her biri”dir (Rifat, 2013, s. 86). Greimas ve Courtés’e göre de “Bir eyleyen, diğer tüm belirlenimlerden bağımsız olarak, bir eylemi gerçekleştiren ya da bir eylemden geçen şey olarak düşünülebilir” (1982, s. 5). Bu bağlamda eyleyen kavramı, yalnızca metnin yüzey yapısında görünen somut karakterlerle sınırlı değildir; aksine, metnin derin yapısında anlamın üretimini sağlayan işlevsel birimler olarak ortaya çıkar. Greimas ve Courtés’in de vurguladığı gibi, bir eyleyenin kimliği, onun bireysel özelliklerinden ziyade anlatı içindeki konumu ve üstlendiği işleve bağlıdır. Bu noktada eyleyenler, belirli bir uzam ve zaman çerçevesinde gerçekleşen olay örgüsünün dinamik unsurlarıdır ve metnin anlatı mantığını çözümlemelerde kritik bir rol niteliğindedir. Nitekim Greimas’ın Eyleyensel Modeli (Actantial Model), özne-nesne, gönderen-gönderilen, yardımcı-engelleyici gibi ikili karşıtlıklar üzerinden kurguladığı yapısal düzenleme ile metindeki eyleyenlerin yalnızca bireysel işlevlerini değil, aynı zamanda birbirleriyle kurdukları ilişkiler ağını da görünür kılar. Böylece eyleyenler, olay örgüsünü yönlendiren ve anlamın katmanlı yapısını inşa eden temel anlatı unsurları olarak işlev görür. Dolayısıyla anlatısal düzeydeki çözümleme, metni yüzeysel anlatı unsurlarının ötesine taşıyarak, anlatının derin yapısındaki ilişkiler bütününe ortaya koyar ve okuyucunun metni yalnızca olayların sıralı bir dizgesi olarak değil, işlevsel ve yapısal bir bütünlük olarak kavramasına olanak tanır.

Çizge 1: Eyleyenler şeması örneği

Çizge 1’de yer alan eyleyenler şeması, Greimas’ın geliştirdiği *Eyleyici Model*’in temel bileşenlerini ortaya koymaktadır. Bu model, anlatı çözümlemelerinde eyleyenlerin bireysel özelliklerinden ziyade işlevleri ve aralarındaki yapısal ilişkileri ön plana çıkarır. Şemada görüldüğü üzere **Gönderen (Gn)**, belirli bir amaç ya da değer doğrultusunda **Özne (Ö1)**’yi

harekete geçirirken, **Nesne (N)** öznenin ulaşmaya çalıştığı nihai hedefi temsil eder. **Gönderilen (Gnl)** ise bu sürecin sonucunda amacın gerçekleşmesini sağlayan ya da bu süreçten etkilenen konumda bulunur. Öte yandan **Yardımcı (Yrd)**, öznenin hedefe ulaşmasını kolaylaştıran işlevsel birim olarak devreye girerken, **Engelleyici (Ö2)** öznenin eylemini zorlaştıran ya da engelleyen unsurları simgeler. Bu yapı, anlatının yalnızca yüzeyde görünen olaylar zincirinden ibaret olmadığını; aksine, metnin derin yapısında işlevsel rollerin ve karşıtlıkların belirleyici olduğunu gösterir.

“Eyleyenler modeli doğrudan doğruya Özne’nin ulaşmayı amaçladığı ve Gönderen ile Gönderilen arasında bir iletişim birimi olarak konumlanan Nesne çevresinde odaklanır” (Rifat, 2013, s. 74). Bu vurgu, eyleyenler modelinin merkezinde yer alan **Nesne** kavramının yalnızca olay örgüsünün ilerlemesini sağlayan pasif bir unsur değil, aynı zamanda anlatının anlam eksenini belirleyen dinamik bir yapı taşı olduğunu ortaya koyar. Greimas’ın kuramında **Nesne**, Özne’nin eylemini yönlendiren, onu harekete geçiren ve anlatıya ereksellik (teleoloji) kazandıran temel unsur olarak işlev görür.

Bu bağlamda Gönderen, özneyi harekete geçiren değer ya da motivasyonun kaynağı olarak anlatının başlatıcı unsuru iken; Gönderilen, bu eylemin sonucunda ortaya çıkan nihai yararın veya dönüşümün hedefi konumundadır. Dolayısıyla Gönderen, Nesne ve Gönderilen arasında kurulan üçlü yapı, anlatının hem işlevsel hem de anlamsal örgüsünü belirleyen temel eksenlerden birini oluşturur.

Bu eksen, yalnızca olayların sıralanışıyla değil, aynı zamanda metnin derin yapısındaki değerler sistemiyle de doğrudan ilişkilidir. Böylelikle eyleyenler modeli, anlatı çözümlemelerinde öznenin yalnızca eylemleri üzerinden değil, onun amaç, değer ve yönelimleri üzerinden de okunmasını sağlayarak, metne çok katmanlı bir anlam boyutu kazandırır.

Dolayısıyla eyleyenler şeması, anlatı çözümlemelerinde olay örgüsünü nedensel ve işlevsel bir bütünlük içinde ele almayı mümkün kılar. Bu model sayesinde, metindeki anlam üretimi yalnızca olayların sıralı bir dizgesine indirgenmez; bunun yerine özne, nesne, yardımcı ve engelleyici unsurlar arasındaki dinamik ilişkiler ağı üzerinden çözümlenerek daha derinlikli bir anlatı yorumu ortaya çıkmaktadır.

Başlangıç aşaması, Hikâye kocanın “Ya ben, ya kediler?” sorusuyla başlar ve karısının tereddütsüz verdiği “Kediler!” cevabı ile merkezî çatışma anında görünür hâle gelir. Bu bölüm, Greimas’ın anlatı kuramında **denge durumunun bozulması** olarak yorumlanabilir. Çünkü hikâye, ilk cümleden itibaren ev içindeki huzurun kediler üzerinden sorgulanması ve kocanın evlilikteki rolünün tehdit altında hissedilmesi ile başlar. Ev, geleneksel olarak güven ve aidiyetin mekânıyken, kedilerin kocaya göre “fazlalık” ya da “rakip” gibi konumlandırılması, başlangıç aşamasında çatışmanın temellerini atar.

Bu noktada eyleyenler şeması (**actantial model**) bağlamında Özne (koca), Gönderici (eşinin sevgisi ya da evlilikteki huzur arayışı) ve Nesne (evdeki otorite ve sevgi dengesi) ekseninde konumlanır. Ancak bu aşamada özne ile nesne arasındaki uyum, kedilerin fazlalığıyla zedelenmeye başlar ve anlatı, çatışmayı tetikleyen bu eksiklik üzerine kurulur.

İlerleme aşaması, hikâyenin dramatik yoğunluğu artar. Kocanın kedilere kızması, bastonla kovalamaya kalkması, kaymakama şikâyet etmesi, karısıyla tartışması gibi olaylar çatışmayı genişletir ve bireysel bir huzursuzluktan toplumsal bir boyuta doğru taşır. Karısının “Ya bunların yerine erkekleri sevsem?” ifadesi, kocanın otoritesini ve erkekliğini tehdit eden bir unsur hâline gelir; böylece çatışma sadece evcil hayvanlara karşı değil, evlilikteki güç dengelerine karşı da bir krize dönüşür.

Bu aşama **Propp’un anlatı işlevleri** (2011) açısından da “karar anı”na denk gelir: Kahraman (koca) bir yol ayrımına gelir ve “ya ben ya kediler” restini çekerek eyleme geçer. Evi terk etmesiyle birlikte anlatıda mekânsal bir değişim yaşanır; ev içinden yola, doğaya, köye uzanan bir hareketlilik başlar. Bu hareketlilik yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojiktir; koca, kendi içsel çatışmasıyla baş başa kalır. Doğanın sessizliği, kilise çanları ve yolculuğun belirsizliği, onun hem çaresizliğini hem de duygusal kırılmasını görünür kılar.

Bitiş aşaması, kocanın bütün öfkesi, kararlılığı ve kırıngınlığına rağmen eve dönüşüyle şekillenir. Parasızlık, yalnızlık ve belirsizlik, başlangıçta kesin gözüken kararları boşa çıkarır. Eve döndüğünde karısının “Kedilerimi mi korkutacaksın?” sözleri, hikâyenin ironik boyutunu güçlendirir: Bunca çatışma, bunca yolculuk, bunca karar anı, kedilerin varlığını ve karısının onlara olan sevgisini hiçbir şekilde değiştirmez.

Kocanın hıçkırığa hıçkırığa ağlaması, çözümün dramatik ancak başarısız bir sonla tamamlandığını gösterir. **Greimas’ın anlatı şeması** açısından bakıldığında, öznenin (kocanın) nesneye (evdeki huzur ve sevgi dengesi) ulaşma çabası başarısız olur; çünkü gönderenin (karısının sevgisi) yönü baştan itibaren kedilere dönüktür. Böylece hikâye, öznenin eylemsel mücadelesinin boşa çıkmasıyla son bulur ve anlatı ironik bir döngü içinde tamamlanır.

değer nesnesi olan huzurlu bir aile ortamını ve evlilik bağı (N) ya koruyabilecek ve mutlu bir hayat sürmeye devam edecektir ya da koruyamayarak mutsuz bir yaşama mahkûm olacaktır. Bu noktada koca (Ö1) ile gönderen (Gn) arasında aslında gizli bir anlaşma kurulmuş olur.

Çizge 2’de değer nesnesi (N) olan aile birliği ve evlilik huzurunun korunması sürecinde kocanın (Ö1) yardımcıları (Yrd) ve onu engelleyen engelleyicileri unsurları görülmektedir. Karısının kedilere olan düşkünlüğü, kedilerin evdeki hâkimiyeti ve kaymakamın ilgisizliği kocanın (Ö1) huzurlu bir aile yaşamına ulaşmasını engelleyen Engelleyici işlevi olarak yer almaktadır. Buna karşılık, karısının zaman zaman kocasına yönelik sevgi gösterileri, evlilik bağlarını hatırlatan davranışları ve anlatının son aşamasında olan doğa unsurlarının koca üzerinde yarattığı içsel motivasyon kısa süreli de olsa kocanın (Ö1) iç dünyasındaki evlilik huzurunu yeniden tesis eden yardımcı (Yrd) unsurlar arasında yer almaktadır.

Anlatının sonunda koca (Ö1), kediler karşısında yenik düşer; çünkü karısı, “Ya ben, ya kediler?” sorusuna kesin bir şekilde “Kediler!” yanıtını vererek değer nesnesi (N) olan evlilik huzurunun yıkılmasına yol açar. Dolayısıyla koca (Ö1), gönderen (Gn) ile yaptığı anlaşma gereği değer nesnesine ulaşamaz ve anlatı izlencesi başarısızlıkla (Ö1 $\wedge$ N - Ö1 $\vee$ N) tamamlanır. Anlatı izlencesinin başı ile sonu arasındaki fark şu şekilde gösterilebilir:

$$(Ö1 \wedge N) \rightarrow (Ö1 \vee N)$$

Anlatısal sözdizimde de görüldüğü gibi, otuz üç sene önce aşkın sonsuzluğuna ve ölümsüzlüğüne yemin eden karısının, otuz üç sene sonra bu kez kesin bir şekilde “Kediler” cevabını vererek kocasını reddetmesi, özne (Ö1) ile nesne (N) arasındaki bağın kopuşunu göstermektedir (ss. 17-22). Başlangıçta Ö1 (koca), N (evlilik huzuru) ile birliktelik içinde görünürken, süreç içerisinde bu birliktelik bozulmuş ve Ö1 nesneden ayrılmıştır. Dolayısıyla anlatı izlencesi, bir durumdan diğerine geçişin (birliktelikten ayrılığa) en net biçimde görünür kılındığı bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eyleyenler şemasının yorumlanmasından da görüleceği üzere anlatıdaki eyleyenler, anlatı izlencesi ve kocanın durum değişimi birer gösterge olarak birbirine eklemelendiğinde anlam katmanı ortaya çıkmaktadır. Bu anlam katmanında, anlatısal düzeyden elde edilen verilerle eyleyenlerin işlevleri, anlatı izlencesi ve durum değişimleri arasındaki neden-sonuç ilişkisi açıklanmıştır. Bu yönüyle anlatısal düzey, yalnızca olayların ardışıklığını değil; aynı zamanda karakterlerin dönüşümlerini, özne–engelleyici karşıtlıklarını ve değer nesnesine ulaşma süreçlerindeki başarısızlık ya da başarı ihtimallerini açığa çıkararak izleksel düzeyde yapılacak çözümlemelere de zemin hazırlamaktadır.

4.3. İzleksel düzey

“Kediler” anlatısının son göstergebilimsel çözümlemesi olan izleksel düzey, anlatının derin yapısında yer alan soyut anlam katmanlarının, çağrışımsal değerlerin ve simgesel öğelerin ortaya çıkarıldığı düzeydir. Bu aşamada, metnin yüzeysel olay örgüsünün ardında gizlenen tematik, ideolojik, kültürel ve duygusal anlam ilişkileri çözümlemeye ve derin anlamları ortaya çıkarmaya çalışılmaktadır. Günay’ın belirttiği üzere en basit anlamıyla izleksel düzey “anlatının derin yapısında bulunabilecek yananlam, çağrışımsal değer, simgeleştirme gibi soyut durumların ortaya konulması aşamasıdır” (2004, s. 204). Dolayısıyla, izleksel düzey metnin yüzeysel anlamını aşarak, anlatının derin katmanlarında yer alan değerler sistemini, kültürel göndermelerini ve simgesel anlam ilişkilerini görünür kıldığını göstermektedir.

Samipaşazade Sezai’nin *Küçük Şeyler* adlı yapıtındaki “Kediler” öyküsü bu bağlamda, bireyin duyarlılığı ile toplumun katı değer yargıları arasındaki çatışmayı derinlemesine ele alan bir metin olarak değerlendirilir. İzleksel düzeyde öykü, yalnızca bir hayvan sevgisi anlatısı değil; aynı zamanda merhamet, vicdan, ötekilik ve toplumsal duyarsızlık gibi temaların iç içe geçtiği sembolik bir düzlemdir.

Bu düzeyde kediler, doğrudan anlamlarının ötesine geçerek insanın iç dünyasındaki ahlaki sorgulamaların bir göstergesine dönüşür. Yazarın karakterler aracılığıyla aktardığı eylemler, yüzeyde gündelik olaylar olarak görünse de derin yapıda insan doğasının etik boyutuna işaret eder. Anlatının bu düzleminde karşıtlıklar belirgindir: merhamet–duyarsızlık, insan–hayvan, birey–toplum, içsel değer–dışsal yargı gibi temalar anlatının temel izleğini oluşturur. İzleksel düzey, bu karşıtlıkların bir araya gelerek metnin ideolojik ve simgesel yapısını şekillendirdiği aşamadır.

Böylece “Kediler” öyküsü, görünürdeki basit olay örgüsünün ardında insani değerlerin, toplumsal duyarlılığın ve vicdani sorgulamaların derin anlam katmanlarını barındıran bir anlatı olarak konumlanır. Buna bağlı olarak “derin yapıda kurgulanmış soyut anlam yapılarını, anlatısal düzlemde eyleyenlerin edimlerinin örtük amaçlarını gün yüzüne çıkarabilmek için ve ideolojik, çağrışımsal ve tematik öğeleri saptayabilmek için derin yapı çözümlemesi gerekir” (Kalelioğlu, 2020, s. 179). Böylelikle, izleksel düzey çözümlemesinin yalnızca metnin yüzeyinde gizlenmiş anlam katmanlarını açığa çıkarmakla sınırlı kalmadığını; aynı zamanda anlatısal düzeyde çözümlenen eyleyenlerin edimleri aracılığıyla anlatının ideolojik, kültürel ve tematik altyapısını görünür kılmayı amaçladığını ortaya koymaktadır.

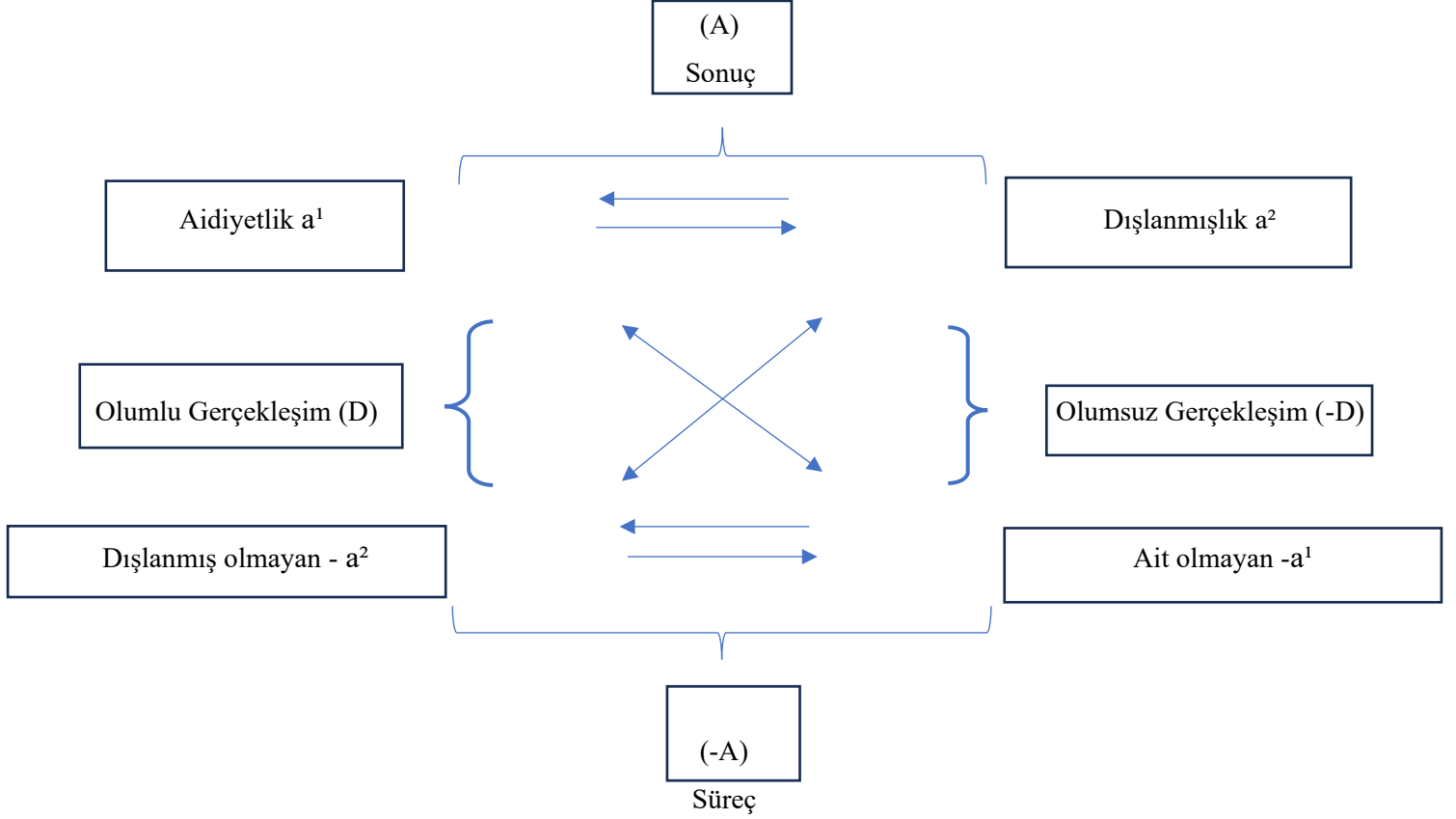
4.3.1. Göstergebilimsel kare

Göstergebilimsel kare, anlamın oluşum sürecini ikili karşıtlıklar temelinde çözümlemeye yarayan yapısal bir modeldir. Bu model, metinlerdeki temel değer karşıtlıklarını, bu karşıtlıklar arasındaki geçişleri ve anlamın dönüşümünü görünür kılmayı amaçlar. Courtés’e (1991, s. 152) göre, göstergebilimsel kare “belirli bir karşıtlığın mantıksal eklemeliği” olarak

tanımlanabilir. Bu tanım, modelin yalnızca dilsel bir şema değil, aynı zamanda metin içindeki anlam ilişkilerini düzenleyen mantıksal bir yapı olduğunu da vurgular.

Anlam üretimi, yalnızca bir kavramın varlığıyla değil, onun karşıtı ve olumsuzu ile kurduğu ilişkiler aracılığıyla biçimlenir. Göstergebilimsel karede iki zıt kavram, bu kavramların olumsuzları ve aralarındaki dönüşümler bir arada ele alınır. Böylece yüzeydeki olayların altında işleyen derin anlam düzlemi, mantıksal ve dizgesel bir biçimde çözümlenebilir.

Bu yapı, anlatı çözümlemelerinde öznenin değer yönelimini, eylem süreçlerini ve anlatının ideolojik boyutunu açığa çıkarır. Bu nedenle, göstergebilimsel kare yazınsal metinlerdeki anlam ilişkilerini sistematik biçimde ortaya koymak için önemli bir çözümleme aracıdır. Özellikle “Kediler” öyküsünün izleksel düzey çözümlemesinde, karakterler arası çatışmaların ve değer sistemlerinin karşıtlıklar üzerinden nasıl kurulduğunu belirlemeye imkân tanımaktadır.

Çizge 3: “Kediler” anlatısının göstergebilimsel kare temsili

Yukarıdaki göstergebilimsel kare, “Kediler” anlatısının derin yapısında yer alan aidiyetlik–dışlanmışlık karşıtlığına dayalı anlam örgüsünü temsil etmektedir. Karedeki (A) eksen, anlatının sonuç düzlemini; (–A) eksen ise öznenin eylemlerinin gerçekleştiği süreç düzlemini göstermektedir. Bu yapı, kocanın aidiyet duygusundan koparak yalnızlığa sürüklenme sürecini, yani bireysel ve toplumsal düzeydeki dönüşümünü görünür kılmaktadır.

Anlatının başlangıcında, özne konumundaki koca (a¹) ekseninde, yani *aidiyetlik* düzleminde yer alır. “Otuz üç sene önce, evliliğin ilk aylarında sevginin sonsuzluğuna, aşkın ölümsüzlüğüne yeminler eden” (s. 17) ifadesi, kocanın karısına ve evlilik kurumuna bağlılığını simgeler. Bu aşamada koca, evin reisi ve toplumsal düzende kabul gören bir figürdür. Bu durum, anlatının olumlu gerçekleşim (D) yönündeki hareketini oluşturur; aidiyet, hem duygusal hem de sosyal anlamda sürdürülmektedir.

Ancak süreç ilerledikçe, karısının ilgisini “kedilere yöneltmesi” (s. 18) ve “ev sahibinden bile havalı yürüyüşlerle dolaşan bu kibirli hayvanların” (s.18) evdeki hâkimiyeti, kocayı aidiyet alanının dışına iter. Kocanın “Kaymakamlığa başvuracağım; senin kedilerini, yiyecek hırsızlığı ve haneye tecavüzden dava edeceğim!” (s. 19) sözleri hem toplumsal düzende hem de aile içinde dışlanmışlığını telafi etme çabasıdır. Fakat bu çaba sonuçsuz kalır ve anlatı (–A) eksenine, yani dışlanmışlık sürecine geçer.

Kırılma noktası, kocanın “Ya ben, ya kediler?” sorusuna aldığı kesin “Kediler!” (s. 20) cevabıdır. Bu sahne, aidiyetin çözülüp dışlanmışlığa dönüştüğü andır. Artık koca için ev yalnızca fiziksel bir mekân değil, dışlanmışlığın sembolüdür. “Kendisine ait ne kadar eşyası varsa bir sandığa koyup aşağı indirdi” (s. 20) cümlesi, aidiyetin nesnel düzeyde de sonlandığını gösterir. Böylece anlatı, olumsuz gerçekleşim (–D) yönünde ilerler.

Son aşamada, deniz kenarında geçen sahnede (s. 22) koca hem fiziksel hem de ruhsal olarak yersizleşmiştir. “Öğle yemeğini nerede yiyecek, geceyi nerede geçirecek?” diye düşünürken doğanın sesi ona “Git, git, karına git!” diye seslenir. Bu çağrı,

aidiyet arzusunun yeniden canlanmasıdır; fakat artık geri dönüş imkânsızdır. Özne hem maddi hem de duygusal anlamda “ait olamama” hâline sıkışmıştır.

Bu çözülme süreci, yalnızca bireysel bir psikolojik yıkım değil, aynı zamanda dönemin ataerkil toplumsal yapısında erkek öznenin konum kaybını da yansıtmaktadır. Kocanın ev içindeki otoritesini yitirmesi, o dönemin erkek kimliğinin toplumca tanımlanan güç, sahiplik ve hâkimiyet kodlarının sarsıldığını göstermektedir. Dolayısıyla, kocanın yaşadığı psikolojik dışlanma hem aidiyet duygusunun hem de ataerkil düzenin çöküşünü temsil eden sembolik bir dönüşüme karşılık gelir.

Sonuçta, “Kediler” anlatısının derin yapısında aidiyetlikten dışlanmışlığa geçiş, bireysel yalnızlığın ötesinde, toplumsal düzenin değişen değerleriyle de ilişkilidir. Bu yönüyle eser, bireyin hem içsel hem de kültürel anlamda köksüzleşmesini simgesel bir düzlemde görünür kılmaktadır.

İlişkisel Değerler	Karşıt eksenler	Olumlu gerçekleştirm / Olumsuz gerçekleştirm	(D) / (-D)
	Karşıt eksenler	Sonuçlanmış durum / Sonuçlanmamış durum (Süreç)	(A) / (-A)
	Karşıtlık ilişkisi	Aidiyetlik / Dışlanmışlık	(a ¹) / (a ²)
	Alt karşıtlık ilişkisi	Dışlanmış olmayan / Ait olmayan	(-a ²) / (-a ¹)
	Çelişiklik ilişkisi	Aidiyetlik / Ait olmayan	(a ¹) / (-a ¹)
	Çelişiklik ilişkisi	Dışlanmışlık / Dışlanmış olmayan	(a ²) / (-a ²)
	İçerme ilişkisi	Aidiyetlik / Dışlanmış olmayan	(a ¹) / (-a ²)
	Varsayma ilişkisi	Dışlanmış olmayan / Aidiyetlik	(-a ²) / (a ¹)
	İçerme ilişkisi	Dışlanmışlık / Ait olmayan	(a ²) / (-a ¹)
	Varsayma ilişkisi	Ait olmayan / Dışlanmışlık	(-a ¹) / (a ²)

Çizelge 6: Çizge 3’ten yola çıkılarak göstergebilimsel karenin ilişkisel değerler gösterimi (Kalelioğlu’ndan uyarlanmıştır, 2020, s. 187).

Bu ilişkisel değerler tablosu, “Kediler” anlatısındaki öznenin aidiyetlikten dışlanmışlığa uzanan dönüşüm sürecini, Greimas’ın göstergebilimsel kare modeline dayalı olarak açıklamaktadır. Karedeki karşıt eksenler (aidiyetlik ↔ dışlanmışlık), anlatının derin yapısındaki temel gerilimi belirlerken; alt karşıtlık, çelişiklik, içerme ve varsayma ilişkileri bu iki uç arasında gerçekleşen anlam geçişlerini görünür kılmaktadır.

(A) ekseninde, özne konumundaki koca, evin hâkimi ve “aidiyetlik” düzleminde konumlanmış bir figürdür (s. 17). Ancak anlatı ilerledikçe, “evlilik bilmecesinin çözülmesi” ve karısının “Kediler!” yanıtıyla bu birliği reddetmesi sonucunda, koca aidiyetlikten dışlanmışlığa sürüklenir. Bu süreç, $a^1 \rightarrow -a^1 \rightarrow a^2$ biçiminde ilerleyen bir anlam dizgesini oluşturur: önce sahip olduğu aidiyet duygusunu kaybeden özne, ardından bu dışlanmışlık durumunu kabullenir ve dışlanmış bir figüre dönüşür (ss. 20–22).

Alt karşıtlık ilişkisi, aidiyet ve dışlanmışlık arasında kalan geçişsel alanı temsil eder. Kocanın “ya ben ya kediler” (s. 20) diyerek son bir kez evine dönme girişimi, tamamen kopmamış bir bağın izini taşır; bu, aidiyetin artık simgesel bir düzleme çekildiğini gösterir.

Çelişiklik ilişkisi ise öznenin içsel çatışmasını açık eder. Bir yanda eski otoritesini yeniden kurma isteği, diğer yanda bu otoritenin geri dönülmez biçimde yıkıldığını fark ediş vardır. Kocanın “evde yer bulamayan” hâli hem bireysel bir yitim hem de toplumsal bir çözülmedir.

Bu anlatısal dönüşüm aynı zamanda dönemin toplumsal cinsiyet normları açısından da okunabilir. Tanzimat sonrası dönemin ataerkil yapısı içinde erkek kimliği “evin reisi” olma statüsüyle tanımlanırken, bu otoritenin kaybı yalnızca aile içi bir çatışma değil, aynı zamanda erkekliğin temsili otoritesinin çözülüşü anlamına gelir. Dolayısıyla kocanın yaşadığı durum, kişisel bir yenilgiden çok, dönemin toplumsal koşullarında erkeğin konumuna dair bir kırılmayı yansıtır.

Böylelikle, anlatı a^1 ’den $-a^1$ ’e, oradan a^2 ’ye uzanan bu gerçekleştirm dizgesi boyunca; aidiyet, yabancılaşma ve dışlanma eksenlerinde biçimlenen bir anlam örgüsüne sahiptir. Göstergebilimsel karenin sunduğu bu ilişkisel yapılar, metnin derin

anlam düzleminde bireysel çözölmeyi aşarak, dönemin ataerkil düzeni, aidiyet algısı ve toplumsal yabancılaşma gibi sosyal fenomenleri de görünür kılmaktadır.

5. Sonuç

Samipaşazade Sezai'nin *Küçük Şeyler* adlı yapıtında yer alan "Kediler" anlatısı, bireysel çatışmaların toplumsal düzeydeki karşılıklarını gözler önüne seren, çok katmanlı bir anlam evreni sunmaktadır. Bu çalışmada uygulanan yazınsal göstergebilimsel çözümleme yöntemi, metni üç düzlemde **betisel**, **anlatısal** ve **izleksel** inceleyerek anlamın yüzeyden derin yapıya doğru nasıl üretildiğini ortaya koymuştur.

Betisel düzeyde elde edilen bulgular, anlatının temelini oluşturan kişi, uzam ve zaman birlikteliğinin dönüşüm sürecini açığa çıkarmıştır. "Koca" karakterinin ev içindeki otoritesini kaybedişi, mekânsal geçişlerle birlikte (ev-kaymakamlık-Marmara) bireysel yalnızlığa dönüşürken, zaman göstergeleri ("otuz üç sene önce/sonra") bu dönüşümün dramatik eksenini belirlemiştir. Bu bağlamda, kocanın "birliktelik"ten "yalnızlığa", "gitmek"ten "gitmemek"e uzanan süreci, bireysel bir çözölüşün olduğu kadar, dönemin toplumsal yapısındaki erkeklik, aidiyet ve evlilik kurumuna dair sorgulamaların da göstergesidir.

Anlatısal düzeyde gerçekleştirilen çözümleme, özne (koca) ile nesne (evlilikteki sevgi ve huzur) arasındaki ilişkide belirginleşen başarısızlık izleğini ortaya koymuştur. Greimas'ın eyleyensel modeli çerçevesinde öznenin nesneye ulaşma çabası, engelleyici unsurlar (karısı, kediler, toplumsal yargılar) nedeniyle kesintiye uğramış ve anlatı, başarısızlıkla sonuçlanan bir eylem döngüsü biçiminde tamamlanmıştır. Bu düzeyde, öznenin eylemleri yalnızca bireysel bir çatışmayı değil, aynı zamanda toplumsal normların birey üzerindeki baskısını da temsil etmektedir.

İzleksel düzeyde ise Greimas'ın göstergebilimsel karesi aracılığıyla anlatının derin yapısındaki değer karşıtlıkları ortaya çıkarılmıştır. "Aidiyet / Dışlanmışlık" gibi karşıtlıklar üzerinden kurulan bu anlam örgüsü, öznenin içsel dönüşümünü ve dönemin toplumsal yapısındaki etik çöküşü görünür kılmaktadır. Kocanın yaşadığı kırılma, yalnızca bireysel bir psikolojik çözölme değil, aynı zamanda dönemin toplumsal cinsiyet normları içinde şekillenen bir erkeklik olgusunun da iflasıdır.

Sonuç olarak, yazınsal göstergebilim yöntemi bu çalışmada yalnızca bir çözümleme aracı değil, aynı zamanda *Küçük Şeyler*'in edebî değerini ve *Kediler* anlatısının simgesel derinliğini görünür kılan bir kuramsal çerçeve işlevi görmüştür. Bu yöntem sayesinde, metnin yüzeyinde sıradan bir evlilik çatışması olarak görünen olay örgüsünün altında, modern bireyin yalnızlığı, toplumsal rollerin değişimi ve aidiyetliğin yerini alan dışlanmışlığın derin yapıda kurulan anlam karşıtlıkları aracılığıyla biçimlendiği ortaya konmuştur.

Samipaşazade Sezai'nin "Kediler" anlatısı, Tanzimat sonrası Türk toplumunun dönüşüm sürecini bireysel bir trajedi üzerinden görünür kılan erken bir modernist metin olarak, yalnızca edebî değil, aynı zamanda kültürel bir belge niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda, yazınsal göstergebilimin sunduğu yöntemsel derinlik hem Türk öykücülüğünün köklerine inmek hem de modernleşme sürecinin birey üzerindeki etkilerini anlamlandırmak açısından vazgeçilmez bir okuma biçimi olarak öne çıkmaktadır.

Kaynakça

- Atabek, G. & Atabek, Ü. (2007). *Medya metinlerini çözümlemek. İçerik, göstergebilim ve söylem çözümleme yöntemleri*. Siyasal Kitabevi.
- Aydın, İ., & Uyar, Y. E. (2022). Göstergebilimsel bir çözümleme örneği olarak Cemil Kavukçu'nun Ablam adlı öyküsü. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 25, 263-298.
- Bertrand, D. (2000). *Précis de sémiotique littéraire*. Nat-han-Universite.
- Bronwen, M., & Ringham, F. (2006). *Key terms in semiotics*. Continuum.
- Can, M. (2023). Öykünün genç kuşağı: Son dönem Türk öykücülüğüne genel bir bakış. *Türk Dili Dergisi*, 72(862), 397-421.
- Canbaz, F. (2000). Türk öykü tarihinde büyük adım: Küçük Şeyler. *Hece Türk öykücülüğü özel sayısı*, (46-47), 82-92.
- Civelek, M. (2020). Göstergebilimin kuramsal açıdan incelenmesine yönelik bir araştırma. *Alanya Akademik Bakış*, 4(3), 771-784.
- Courtés, J. (1991). *Analyse sémiotique du discours: de l'énoncé à l'énonciation*. Hachette.
- Çetinkaya, Ç., Ateş, S., & Yıldırım, K. (2013). Anlam kurmanın zor ve önemli bir becerisi: Ana fikir. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 9(3), 188-210.
- Eco, U. (1996). *Anlatı ormanlarında altı gezinti* (Kemal Atakay, Çev.). Can Yayınları.
- Greimas, A. J. (1987). *On meaning: Selected writings in semiotic theory*. University of Minnesota Press.

- Greimas, A. J. & Courtes, J. (1979). *Semiotique dictionnaire raisonne de la theorie du langage*. Hachette.
- Greimas, A. J. & Landowski, E. (1979). *Introduction a l'analyse du discours en sciences sociales*. Hachette.
- Greimas, A. J., & Court  s, J. (1982). *Semiotics and language: An analytical dictionary*. Indiana University Press.
- Günay, D. (2008). Neyi, Nasıl Okuruz ya da Okumalıyız? *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 2, 1-13.
- Günay, V. D. (2004) *Metin bilgisi*. Multilingual Yayınları.
- Günay, V. D. (2018). *Bir yazınsal göstergebilim okuması: Kuyucaklı Yusuf*. Papatya Bilim Yayınları.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe   ğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Nobel Yayıncılık.
- H  bert, L. (2011). *An introduction to applied semiotics -Tools for text and image analysis* (Julie Tabler,   ev.). Routledge.
- Iser, W. (1995). *Fi'lu'l-Kır  ati-Nazariyyetu cem  liyyeti't-Tec  vib Fi'l-Edebi* (H. Lehemed  n   & el-K. el-Cel  l  ,   ev.). Mektebetu'l-Men  hil.
-    eri, K. (2017). *Sözden yazıya dile gelen metin*. Pegem Akademi.
- Jahn, M. (2012). *Anlatıbilim: Anlatı teorisi el kitabı* (Bahar Dervişcemaloğlu,   ev.). Derg  h Yayıncılık.
- Kalelioğlu, M. (2017). The theory of signification: Semiotic criticism and literature. *International Journal of Language Academy*, 5(8), 169-181.
- Kalelioğlu, M. (2020). *Yazınsal göstergebilim bir kuram bir uygulama anlam üretim süreçleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Kıran, Z. (1999). Sözceleme ve Göstergebilim. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 10, 93-99.
- Kozlu, Z. G. (2020). Halit Ziya Uşaklıgil'in "Beyaz   emsiye" hikâyesi üzerine bir inceleme. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(64), 4039-4045.
- Kuruyazıcı, N. (2012). Deutschsprachige Literatur fremdkultureller Autoren und ihr Beitrag zum Fremdverstehen. *Studien Zur Deutschen Sprache und Literatur*, 13, 19-27.
- Özdemir, Y., & K  ro  lu, K. (2019). Okudu  unu anlama becerilerinin geli  imine uzamsal bir bakı  . *Amasya   niversitesi E  itim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 85-124.
-   zg  n, E. (2020). Sami Pa  azade Sezai'nin "Sokak"   yk  s  nde mek  nın algılanı  ı üzerine biyografik bir okuma. *S  ylem Filoloji Dergisi*, 5(1), 78-92.
- Propp, V. (2011). *Masalın bi  imbilimi* (  ev. M. Rifat, Sema Rifat). Türkiye    Bankası Kültür Yayınları.
- Rifat, M. (2013). *Açıklamalı göstergebilim sözlüğü: kavramlar, yöntemler, kuramcılar, okullar*. Türkiye    Bankası Yayınları.
- Sönmez   z, E., &    eri, K. (2023). Tahar Ben Jelloun'un "  lkemde" yapıtına göstergebilimsel bir yaklaşım. *DE   Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(1), 251-255.
- Tarasti, E. (2017). The semiotics of A. J. Greimas: A European intellectual heritage seen from the inside and the outside. *Sign Systems Studies*, 45(1-2), 33-53.
- Taşdemir, O., &    eri, K. (2023). Baştankara öyküsünün göstergebilimsel c  z  mlemesi. *Erciyes Akademi*, 37(2), 482-496.
- T  ren  k, M. (1998). Hik  yecili  imize düşen cemre: Köşk   eyler. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 9, 139-143.
- Yücel, T. (2005). *Yapısalcılık*. Can Yayınları.